

6. Шинкарук В.Д. Категорії модусу і диктуму у структурі речення: Монографія. – Чернівці: Рута, 2002. – С. 19-38.
 7. Mrázek R. По поводу объема модальности. Otázky slovanske syntaxe III. Brno: Univerzita J.E.Purkyne. 1973. – S. 12-19.

The article analysed the problem of tints of modality by the emotional colouring; modal values, including the elements of linguistic semantic interpretation of semantic basis; functioning of sentences of different types of modality.

Key words: category of modality, subjective modality, modal values of concepts, emotional colouring, modal sentences.

Є. Л. Вокальчук

КУЛЬТУРОМОВНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ФУТБОЛЬНОГО РЕПОРТАЖУ

Аналізуються типові помилки усного мовлення ведучих футбольних репортажів на сучасному українському телебаченні – порушення точності мови, логіки викладу матеріалу. Встановлено основні причини таких помилок.

Ключові слова: спортивний теледискурс, футбольний репортаж, культура мови, точність мовлення.

На сучасному етапі розвитку мовознавчої науки актуальним є дослідження особливостей українського теледискурсу, зокрема спортивного. Важливими завданнями сучасних досліджень у галузі культури ефірного мовлення є вивчення структури радіо- й телетекстів, їхньої жанрової специфіки, комплексний аналіз телевізійних програм з погляду мовностилістичного, психолінгвістичного, соціологічного. Постійними є пошуки концептуальних засад вивчення культури українського ефірного мовлення, визначення його місця у системі національних цінностей, ролі у державотворчих процесах, розкриття його потенційних можливостей [3, с. 5].

На вітчизняному телебаченні спортивних передач чимало, однак “культуромовний” рівень більшості з них невисокий, оскільки мова телеведучих рясніє різнотипними помилками, прикрими мовними огріхами.

Метою статті є аналіз засвідчених у телевізійних текстах типових порушень норм сучасної української мови (зокрема, вимог точності висловлювання, логічності викладу інформації), встановлення головних причин появи мовленнєвих помилок.

Основним матеріалом дослідження слугували футбольні телерепортажі, що транслюються на українському телебаченні, зокрема, на каналах “УТ-1”, “Інтер”, “ІСТV”, “1+1” та ін.

Точність – одна з головних ознак культури мовлення. Вона зумовлюється, по-перше, знанням об’єктивної дійсності, спостережливістю мовця і, по-друге, його вмінням співвіднести свої знання мови з цією спостереженою об’єктивною дійсністю. Це співвідношення буде тим точніше, чим глибше пізнаватиметься дійсність і чим повніше засвоюватимуться ресурси мови, надбані попередніми поколіннями людей для називання й оцінки реального світу [2, с. 277]. Точність мовлення досягається не лише на лексико-семантичному рівні – вона тісно пов’язана з рівнем граматичним (синтаксичним) і стилістичним. В усному розмовному мовленні неточність слововживання може бути компенсована ситуацією спілкування, мімікою або жестом. Вимога точності зростає, якщо зі співрозмовником немає безпосереднього контакту або якщо співрозмовником є широка аудиторія [1, с. 95], у нашому випадку – аудиторія телеглядачів. Розглянемо типові випадки порушення вимоги точності мовлення у футбольних телерепортажах.

Частотними є помилки у вживанні синонімічних слів. У процесі добору одного слова із синонімічного ряду з метою досягнення точності висловлювання фахівці радять враховувати: 1) стильову належність слова; 2) його емоційно-експресивне значення [2, с. 281]. Недотримання першої рекомендації спостерігається у прикладах на взірць: “Металург” *занадто сів на свою половину поля* (МН – “СТБ”, ТФМ “Динамо” (Київ) – “Металург” (Запоріжжя); 03.04.05) замість *...занадто тримається своєї половини поля; Весь перший* [тайм. – С.В.] *і добру частину другого...* (ІМ – “ІСТV”, “Факти. Спорт”; 29.03.05) замість *значну частину*. Підкреслені компоненти синтаксичних конструкцій є стилістично маркованими, мають розмовне забарвлення, що сприймається як не цілком доречне у спортивному теледискурсі.

Стосовно другої рекомендації, то емоційно-експресивне забарвлення, притаманне позначеним нижче словам, сприймається як недоречне, коли ситуація мовлення передбачає офіційність у спілкуванні, напр.: *Він все-таки не найгабаритніший форвард* (ДДж – “УТ-1”, ТФМ “Челсі” – “Баварія”; 06.04.05); *За габаритами Гусін може поборотися з потужним Ізлі Таре* (РК – “Інтер”, ТФМ “Албанія – Україна”; 9.02.05). Слово *габарити* (і похідні від нього) уживається як жартівливе, іронічне звичайно при підкресленні повноти, огрядності.

Розглянутий матеріал свідчить про те, що тільки ретельний добір необхідного слова з синонімічного ряду сприятиме точності вислову, адекватній (щодо змісту і форми) передачі інформації.

Часто неточність виникає також у випадках, коли замість одного значення багатозначного слова вживається інше. Розглянемо типові приклади таких порушень і можливі варіанти відредагованих відрізків контексту:

№	Порушення точності слововживання	Виправлений варіант
1	<i>Тандем Буряк – Сабо зробить гарні результати</i> (РС – “Інтер”, “Новини (Спорт)”; 07.04.05)	<i>Тандем... досягне гарних результатів</i>
2	<i>Положення поза грою опинилося у “Ліверпуля”</i> (ДБ – “УТ-1”, ТФМ “Ювентус” – “Ліверпуль”; 05.04.05)	<i>виявилось</i>

3	<i>Шевченко стягнув свою червону майку.., чим <u>заслужив</u> жовту картку</i> (РС – “Інтер”, “Новини (Спорт)”); 07.04.05)	<i>...за що одержав... (заслужити можна нагороду, а не покарання)</i>
4	<i>Не могли <u>відповісти</u> жодної <u>шайби</u></i> (РС – “Інтер”, “Новини (Спорт)”); 07.04.05)	<i>...не могли забити... шайби</i>
5	<i><u>Найбільший</u> арбітр УЄФА</i> (ДДж – “УТ-1”, ТФМ “Челсі” – “Баварія”); 06.04.05)	<i>Найвідоміший (найавторитетніший)</i>
6	<i>Доводиться <u>багато</u> тримати м'яч</i> (ДДж – “УТ-1”, ТФМ “Челсі” – “Баварія”); 06.04.05)	<i>довго</i>
7	<i>Жваво обговорюють <u>надії</u> в матчі</i> (ДДж – “УТ-1”, ТФМ “Челсі” – “Баварія”); 06.04.05)	<i>...сподівання на перемогу в матчі</i>
8	<i><u>Всередині</u> команди нормальна атмосфера...</i> (ДДж – “УТ-1”, ТФМ “Челсі” – “Баварія”); 06.04.05)	<i>У команді</i>

Уміле користування паронімами теж сприяє точності мовлення. Нерозрізнення значень близькозвучних слів може призвести до непорозумінь між мовцем і співрозмовником, напр.: *Це була навісна передача* (РК – “Інтер”, ТФМ “Албанія – Україна”); 9.02.05) замість *нависна*, оскільки *навісний* – синонім до слова *божжевільний*. Отож, чим повніше буде знання мовцем можливих значень слова, тим точніше буде його мовлення – за умови такого ж рівня знань у співрозмовника [2, с. 283].

Неабияк роль у досягненні точності мовлення належить порядку слів. Адже він регулює функції слів, розставляє логічні акценти у фразі. Порядок слів допомагає відрізнити суб'єкт від об'єкта, якщо називний і знахідний відмінки слів виражаються однаково: *Салаетта...знаходить Такінарді* (ДБ – “УТ-1”, ТФМ “Реал” (Мадрид) – “Ювентус” (Турин)); 09.03.05).

Порядком слів досягається смислова та інтонаційна відокремленість (а значить, актуалізація) членів речення, смислові зв'язки вставних слів і т. ін. Як свідчать результати аналізу фактичного матеріалу, в усному мовленні ведучих футбольних репортажів порядок слів у реченні часто порушується, що, очевидно, відбувається під впливом насамперед чинників психологічного характеру – унаслідок природного хвилювання мовця, коли програма ведеться в прямому ефірі. Помилки аналізованого типу умовно можна розподілити на кілька груп: 1) невинуватна зміна прямого порядку розташування підмета й присудка: *Підрізає Руслан Костишин м'яч* (ПЧ – “УТ-1”, ТФМ “Дніпро – Ворскла”); 04.04.05); 2) дистанційний “розрив” компонентів складеного дієслівного присудка: *...а удару не вдалося завершального завдати* (ДБ – “УТ-1”, ТФМ “Динамо (Київ)” – “Металіст”); 06.03.05); *Гравець намагається ближче до передньої лінії вийти...* (ДДж – “УТ-1”, ТФМ “Челсі – Баварія”); 06.04.05); 3) нехарактерна постпозиція прикметника щодо означуваного іменника: *удару не вдалося завершального завдати* (ДБ – “УТ-1”, ТФМ “Динамо (Київ)” – “Металіст”); 06.03.05); *У ці хвилини стартові команди фолять* (РК- “Інтер”, ТФМ “Албанія - Україна”); 9.02.05); 4) постпозиція займенника щодо означуваного слова: *...Не можуть винести м'яч за межі половини своєї поля* (СПа – “СТБ”, ТФМ “Динамо” (Київ) – “Металург” (Запоріжжя); 03.04.05); 5) зміна первинної позиції прислівника (препозиції) щодо означуваного слова (у таких конструкціях прислівник займає нехарактерну для нього постпозицію): *непогана дуже передача; на тридцять п'ятій приблизно хвилині*; (МН – “СТБ”, ТФМ “Динамо” (Київ) – “Металург” (Запоріжжя); 03.04.05).

Із точністю мовлення тісно пов'язана логічність мовлення, яка формується на основі: 1) навичок (вправного їх застосування) логічного мислення, спрямованого на нагромадження знань (логіки пізнання) і на передачу цих знань співбесідникові; 2) знання мовних засобів (і навіть позамовних – міміки, жестів), якими можна оформити думку; 3) володіння технікою смислової зв'язності, тобто логікою викладу, за якої не виникає суперечностей у межах цілого тексту [2, с. 290 – 292].

У спортивному теледискурсі частотними є різноманітні помилки у логіці викладу. Головні причини цих помилок такі: 1) порушується вимога значеннєвої (семантичної) сполучуваності слів у фразі, що призводить до появи алогізмів на зразок *усіх переповнювали почуття та емоції, від яких було тісно в залі* (СП – “1+1”, “Преспорт”); 26.04.05); 2) використовуються зайві слова (плеоназм): *Мінус 5 градусів морозу* (ДБ – “УТ-1”, ТФМ “Динамо” (Київ) – “Металіст”); 06.03.05); 3) неправильно добираються однорідні члени речення, напр.: *Вже він пішов боротьбою, руками* (ДДж – “УТ-1”, ТФМ “Челсі” – “Баварія”); 06.04.05); 4) невинуватне використання вставних і вставлених конструкцій: *Як на мене, я не помітив, але замін, здається, не було; Більш тут, напевно, справа в тому, що...* (РК – “Інтер”, ТФМ “Албанія – Україна”); 9.02.05); 5) порушується порядок розташування компонентів речення, передусім займенників, напр.: *Рикун не чіпав цей м'яч. Він був в офсайді* (ВВ – “Інтер”, ТФМ “Дніпро” – “Партизан (Белград)”); 24.02.05). Займенник *він* стосується у цьому разі м'яча, тоді як мова йде про гравця; 6) стилістичний дисонанс, який створюється недоречним добром лексичних елементів: *Роналдо прокинув поміж ніг Замбротті у своєму королівському стилі* (ДБ – “УТ-1”, ТФМ “Реал” – “Ювентус”); 22.02.05).

Порушення логічності мовлення виникає також унаслідок неправильного вживання багатозначних слів, які вимагають точного контексту, що не допускав би двозначного сприйняття змісту. Неправильне вживання полісемантичних слів часто призводить до появи комічного ефекту, напр.: *Йому було важко стійматися ворота* (ПЧ – “УТ-

1”, ТФМ “Дніпро” – “Ворскла”; 04.04.05); *Оце вже крутий удар був!..* (ДБ – “УТ-1”, ТФМ “Ювентус” – “Ліверпуль”; 05.04.05).

Отже, більшість причин порушення логічності викладу має лінгвістичну основу, оскільки логіка викладу реалізується засобами літературної мови, зокрема її морфологічними та синтаксичними ресурсами. Проте й екстралінгвальні чинники не є другорядними.

Репрезентуючи українську мову в усіх її виявах і формах, у всьому лексичному, граматичному і стилізовому розмаїтті, засоби масової інформації повинні прищеплювати носіям літературної мови її об’єктивну норму, сприяти збагаченню засобів мовного вираження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабич, Н.Д.: Основи культури мовлення. Світ, Львів 1990.
2. Бабич, Н.Д.: Практична стилістика і культура української мови. Світ, Львів 2003.
3. Сербенська, О.А.: Культура усного мовлення. Практикум. Київ 2004.

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

1. ВВ – Вацко Віктор
2. ДБ – Босняк Денис
3. ДДж – Джулай Дмитро
4. ІМ – Мірошніченко Ігор
5. МН – Несенюк Микола
6. ПЧ – Черепін Павло
7. РК – Кадемін Роман
8. РС – Свірін Руслан
9. СП – Полховський Сергій
10. СПа – Панасюк Сергій
11. ТФМ – трансляція футбольного матчу

The article analyses the oral speech peculiarities in Ukrainian football TV programmes. The main attention is paid to typical mistakes in making up TV texts – breaking the accuracy of giving one’s view, logical summary information and so on.

Key words: speech peculiarities, football TV programmes, TV text.

Ю. В. Вольська

МОДАЛЬНА МОДИФІКАЦІЯ ЯК СПОСІБ СЕМАНТИЧНОГО УСКЛАДНЕННЯ СТРУКТУРИ ПРОСТОГО РЕЧЕННЯ

У статті проаналізовано модальну модифікацію двоскладних і односкладних речень у зв’язку із семантикою їхніх основних предикатів.

Ключові слова: модальна модифікація, основний предикат, супровідний модальний предикат, дієслівний складений присудок, семантично ускладнене просте речення.

У сучасній лінгвістиці особливу увагу приділяють вивченню семантичної структури речення як одного з важливих аспектів дослідження синтаксичних одиниць, зокрема неелементарного простого речення. Просте у формально-синтаксичному плані речення може бути семантично складним, і ця складність не є наслідком простого кількісного подовження, а відображає семантичну місткість простого речення, його здатність висловлювати складну думку й за змістом наближатися до складного речення.

Актуальність нашого дослідження зумовлена потребою з’ясувати всі можливі способи семантичного ускладнення структури простого речення, яке й сьогодні залишається до кінця не розв’язаним. Традиційно ускладненість пов’язували з використанням у структурі речення відокремлених зворотів, однорідних членів, звертань, вставних і вставлених слів. На сучасному етапі розвитку синтаксичної науки поверхневій структурі речення протиставляється його семантична структура. Цю проблему в українському мовознавстві досліджували Й.Ф. Андерш [1-2], І.Р. Вихованець [5-7; 17], Н.Л. Іваницька [11], К.Г. Городенська [8], А.П. Загнітко [10], М.В. Мірченко [16], Л.О. Кадомцева [12], Н.В. Гуйванюк [9], В.С. Карпалюк [13], М.В. Будько [4] та інші. У цій статті ми ставимо за мету дослідити модальну модифікацію як один із способів семантичного («прихованого») ускладнення структури простого елементарного у формально-граматичному плані речення.

Конструкції з фазовим та модальним значеннями є найбільш типовими представниками дводієслівних конструкцій, і тому саме вони виступають основним об’єктом різних семантичних і граматичних теорій, пов’язаних з вивченням конструкцій з предикатними актантами – одним із засобів конденсації змісту в структурі простого речення.

Предикатні актанти визначають як компоненти семантичної структури речення, що заповнюють позиції аргументів основного предиката й мають пропозитивну семантику. Конструкції з предикатними актантами В.С. Карпалюк характеризує як семантично ускладнені речення, багаторівневі утворення, оскільки обидва структурно обов’язкових компоненти таких конструкцій представлені дієслівними лексемами й, відповідно, є предикатними знаками [13, с. 7].

Ускладненням мовознавці називають модифікацію простого речення, що полягає в розширенні його семантики і структури. В основі модифікації, на думку М.В. Мірченка, лежить перетворення речення, що здебільшого пов’язане з